

1980 SONRASI TÜRK TARIMI'NDA YATIRIM TEŞVİKLERİ

Araş. Gör. M. Akif ALTINBIÇAK

1. GİRİŞ

20. yüzyılda, ülkelerin izledikleri ekonomi politikalarında, teşvik politikalarının önemli bir yeri vardır. Bu politikalar, yatırımların, üretimin ve dış satımın özendirilmeleri doğrultusunda gelişme göstermiştir. Özellikle Dünya Savaşları sonrasında bir yandan ülkelerin giriştikleri kalkınma çabaları, öte yandan uluslararası ilişkilerin ve teknolojinin gelişmesi; ülkeleri başta sanayi sektörü olmak üzere tüm sektörlerde teşvik politikaları uygulamaya yöneltmiştir. Yüzyılın sonlarına yaklaştığımız günümüzde de teşvik politikalarının genişleyerek ve yaygınlaşarak uygulandığı gözlenmektedir.

Teşvik politikalarının giderek yaygınlaşmasının bir çok nedeni vardır. Bu nedenlerin başında ülkelerin içinde buldukları koşullar gelmektedir. Üretimi iç pazardan daha çok dış pazara yönelik ülkelerde ve dış pazara açılma çabası içinde bulunan ülkelerde dış satımın ve dış satıma yönelik yatırımların özendirilmesine çalışılmaktadır. Bunun yanında ülke içi bölgelerarası gelişmişlik farklılığının ortadan kaldırılması için bazı önlemlere başvurulduğu hemen hemen her ülkede görülmektedir. Hızla artan nüfus ve bunun sonucunda büyüyen işsizlik zaman zaman emek yoğun yatırımların özendirilmesini zorunlu klabilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise doğal kaynaklardan yeterince yararlanılamaması, bu kaynaklardan yararlanmaya öncelik verecek yatırımların özendirilmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Tüm gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de kalkınmanın hızlandırılmasında uygulanan teşvik politikalarının te-

(*) G.Ü. Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Tarımsal İşletmecilik ve Kooperatifçilik Eğitimi Anabilim Dalı.

melini yatırımlar oluşturmaktadır. Türkiye ekonomik yönden gelişmekte olan bir ülke olarak içinde bulunduğu koşullara göre yatırım teşvik politikalarını geliştirmek, sektörlerle yaymak ve bu politikaların etkinliğini artırmak durumundadır.

Türkiye'de tarım sektörü ekonomik ve sosyal açıdan oldukça önemli bir yere sahiptir. Ancak gerek alt yapı yatırımlarındaki eksiklik, gerekse bilgi, teknoloji ve girdi kullanımındaki yetersizlik nedeniyle sektör, ekonomiye mevcut potansiyeli oranında katkı sağlayamamakta ve sektörde yüzey verimliliğinin yanında işgücü ve sermaye verimliliği de düşük bir seviyede bulunmaktadır. Sektörün bir takım sorunlarının çözümünde ise yatırım teşvikleri bir araç olarak kullanılmaktadır.

Türkiye tarımında yatırım teşviki uygulamaları sonucu meydana gelen gelişmeler, tarım sektörüne yönelik olarak verilen yatırım teşviklerinin etkinliğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

İşte bu amaçla bu çalışmada öncelikle yatırım teşviki kavramı ortaya konulmaya çalışılmış, mevcut yatırım teşvik sistemi ve 1980 sonrası Türkiye tarımına yönelik yatırım teşvik uygulamaları incelenmiştir.

2. YATIRIM TEŞVİKİ KAVRAMI

2.1. Yatırım Teşviki Tanımı ve Gerekeşi

Kalkınma yolundaki bir ekonomide, gerek iç piyasanın büyüülmesi hedefi açısından, gerekse dış piyasalara rekabetçi bir nitelikte çıkabilme açısından, zamanla ortadan kaldırılmak veya yendiği alanlar değiştirilmek şartıyla teşvik araçlarının, yatırımların çoğaltılmasında ve koordinasyonunda önemli bir yeri vardır.

Ekonomik anlamda teşvik tedbirleri, yatırımların maliyetini düşüren veya karlılığını artıran uygulamaları ifade etmektedir. Devletin bu yöndeki hedefi herşeyden önce yatırım amaçlarına göre mali yapıları yetersiz kalan işletmeleri yatırım yapmaya özendirme ve yatırım yapmaktan doğan risk faktörlerini azaltmaktır. Yani burada teşvikler; gerçekleştirilmesi zor yatırımların realize edilmesinde önceden veya sonradan verilen ödüller olarak tanımlanmaktadır (Mazlum ve Ark., 1990).

Bir diğer tanımlamaya göre ise yatırım teşvikleri; toplumsal nitelikli kaynakların, devlet eliyle öngörülen yatırım hedefleri

doğrultusunda, belirli kesimlerin lehine net transferlerini ifade etmektedir (Mazlum ve Ark., 1990).

Gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan bir çok ülkede istihdama ve ihracata yönelik artışları sağlayan, teknolojik gelişmelere ayak uydurabilecek, bölgelerarası gelişmişlik farklılığını engelleyebilecek ve özellikle ülke ekonomisine katkıda bulunabilecek yatırım teşvik tedbirleri uygulanmaktadır (Cavlı, 1991).

Yatırımların teşvik edilmesini gerektiren birçok önemli kriter bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları şu şekilde sıralanabilir (Mazlum ve Ark., 1990).

a) Yatırım malları ithalatının yatırımcıya yüklediği gümrük vergileri; fon, resim-harç, taşıma masrafları v.b. maliyetlerin yatırım kararlarındaki olumsuz etkisi.

b) Yapılacak yatırımın zaman kayıpları yüzünden, sermaye faktörüne bu süre içerisinde getiri sağlayamaması, ayrıca enflasyonist ortamlarda doğabilecek maliyetlerin beklenenin üzerinde bir külfet getirme riskinin bulunması.

c) Piyasa ekonomilerinde bölgelerarası gelişmiş farklılığının kaldırılmasının, kendi kendine gerçekleşecek bir olanak olmaktan uzak bulunması.

d) Dış pazarlara yönelik uygun maliyette ve standartta mal üretiminin gerçekleştirilip pazarlanması.

e) Genelde hızla artan nüfusun gerektirdiği istihdam alanlarının çoğaltılmasının yatırımlara bağlı bulunması.

İşte tüm bu nedenler sonucunda özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından teşvikler, daha da önem taşıyor hale gelmektedir. Bu derece önemli olan yatırım teşviklerinin uygulanmasında ise çeşitli teşvik araçlarından yararlanılmaktadır.

2.2. Yatırım Teşvik Araçları

Yatırımların teşviki sistemine konu olan teşvik araçları çok çeşitli açılardan sınıflandırılabilir. Yatırım teşviklerinin ilk sınıflandırılma şekli genel ve özel teşvikler olarak yapılabilir. Genel teşvikler, konu ve bölge farklılığı gözetilmeden yoğun biçimde uygulanan araçlardır. Özel teşviklerde ise, konu ve bölge ayrımı yapılarak, uygulama özele doğru daraltılmaktadır.

Yatırım teşvik araçları bir diğer açıdan özendirici, yönlendirici ve caydırıcı olarak ayrılabilir. Yatırım teşvik araçları kaynakları açısından ise; ekonomik teşvik araçları (yatırım indirimi, vergi muafiyeti, ihracat kredi sigortası v.b.), mali teşvik araçları (yatırım kredileri, vergi iadeleri, gümrük ve fon istisnası vb) ve, idari ve teknolojik teşvik araçları (araştırma ve geliştirme harcamaları sübvansiyonu, lisans alma kolaylıkları v.b.) olarak üç başlıkta sınıflandırılabilir (Pakdemirli, 1981).

Belirtilen bu teşvik araçları, yatırımların teşviki açısından ayrı ayrı veya kombine bir şekilde uygulanabilir. Genelde ekonomik gelişmenin erken devrelerinde ekonomik ve mali teşvikler ön planda tutulurken, ekonomik gelişmenin ileri devrelerinde idari ve teknolojik teşvik araçları önem kazanmaktadır. Ayrıca, yatırımları temsil eden sektörün ulaştığı gelişme seviyesine göre de aynı değerlendirmeyi yapmak mümkündür (Mazlum ve Ark., 1990).

3. TÜRKİYE'DE YATIRIMLARIN TEŞVİKİNE AİT YASAL DÜZENLEMELER

3.1. Uygulanmakta Olan Yatırım Teşvik Sistemi ve Özellikleri

Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşundan beri ihtiyaç duyulan alanlarla mal ile hizmetlere yönelik yatırımları hızlandırmak için çeşitli teşvikler uygulanmaktadır. Ancak Planlı Dönem olarak adlandırılan 1960 sonrasında Beş Yıllık Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda teşvikler üzerinde sistemli bir şekilde durulmaya başlanmıştır.

Beş Yıllık Kalkınma Planları ve buna paralel olarak hazırlanan Yıllık Programlarda yatırımların hangi alanlar ve bölgelere kaydırılacağı tesbit edilmekte ve bu amaç için kullanılacak teşvik araçları belirlenmektedir. Her yıl Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilerek uygulamaya konulan Yıllık Program Kararnamelerinde ise yürürlükteki mevzuat çerçevesinde hangi teşvik araçlarından hangi yatırımların ne oranlarda yararlanacağı belirlenmekte, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca hazırlanan tebliğlerle de uygulamanın nasıl yapılacağı açıklanmaktadır.

Uygulanmakta olan yatırımları teşvik sisteminin başlıca özellikleri şu şekilde belirtilebilir :

a) Uygulanmakta olan bütün teşvikler merkezi hükümet tarafından yürütülmektedir. Türkiye'de teşvik uygulamaları Hazine

ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yönetilmektedir. Bu müsteşarlık bünyesindeki Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, yatırımların teşviklerden yararlanabilmesi için yapılan başvuruları yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre inceleyerek değerlendirmektedir. Değerlendirme sonucunda teşvik edilmesi gereken yatırımlar teşvik belgesine bağlanmakta ve yararlanabileceği teşvikler belge üzerine yazılmaktadır.

b) Yatırımları teşvik tedbirlerinden yararlanabilmek için bazı şartlar aranmakta ve teşvik belgesi alabilmek için yatırım tutarının belli bir büyüklüğün üzerinde olması gerekmektedir. En düşük öz kaynak oranları belirlenerek teşviklerin uygulanması bu oranlara uyulması halinde mümkün olabilmekte ve bazı teşviklerden yararlanabilmek için dış satım şartı aranmaktadır.

c) Teşvik sisteminin önemli bir özelliği de teşviklerin bölgelere göre farklılaştırılmasıdır. Bu uygulama ile Türkiye gelişmişlik düzeyine göre 4 bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeler :

- Gelişmiş yöreler
- Normal yöreler
- Kalkınmada 2. Derecede Öncelikli Yöreler ve
- Kalkınmada 1. Derecede Öncelikli Yöreler'dir.

Yatırımları teşvik sistemi içinde İstanbul ve Kocaeli illeri ile Ankara, İzmir, Bursa ve Adana Büyükşehir Belediye sınırları dahil «Gelişmiş Yöreler» olarak kabul edilmektedir. Kalkınmada öncelikli yöreler ise göreceli olarak az gelişmiş illerdir. Birinci derecede öncelikli 23 il; Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Artvin, Bartın, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Erzincan, Gümüşhane, Hakkari, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Ş. Urfa, Şırnak, Tunceli, Van ve Zonguldak (Karabük ve Ereğli İlçeleri hariç)dir. İkinci derecede öncelikli 13 il ise; Amasya, Çankırı, Çorum, Elazığ, Erzurum, K. Maraş, Kastamonu, Malatya, Sinop, Sivas, Tokat, Yozgat ve Zonguldak (Karabük ve Ereğli İlçeleri)dir. Gerek gelişmiş yöreler gerekse kalkınmada öncelikli yöreler dışında kalan diğer iller ise «Normal Yöreler» olarak ele alınmaktadır (Anonymous, 1993 a).

Bu bölgelerde gelişmiş bölgelerden öncelikli yörelere doğru gidildikçe uygulanan teşviklerin oranları ve tutarları arttırılmaktadır.

d) Uygulanmakta olan teşviklerin bir kısmı çeşitli yasal düzenlemelerde yer almaktadır. Bu teşviklerden yararlanabilmek için teşvik belgesi alınmasına veya üretim konusunun teşvik edilip edilmediğine bakılmamaktadır.

3.2. Yatırım Teşviğinin Yasal Dayanakları ve Mevzuat

T.C. Anayasası'nda «Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürütmesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır» ibaresi yer almaktadır.

Bugün için, uygulanmakta olan yatırımları teşvik tedbirlerinin dayanağı olan temel kanunlar; ihracatı geliştirme amacı ile vergilerle ilgili olarak hükümetçe alınacak tedbirlere dair kanun, kalkınma planının uygulanması esaslarına dair kanun, gümrük giriş tarife cetvellerinin değiştirilmesi hakkında kanun, deniz ticaret filosunun geliştirilmesi ve gemi inşa tesislerinin teşvikine dair kanun ve turizm teşvik kanunudur (Anonymous, 1989).

Yukarıda belirtilen kanunlar ışığında hazırlanan ve 29 Ocak 1993 tarih ve 21480 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 14 Ocak 1993 tarih ve 93/4000 sayılı Kararname ile 20 Şubat 1993 tarih ve 21502 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 93/2 sayılı «Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Teşvik ve Yönlendirilmesi ile ilgili Tebliğ» yürürlükteki teşvik mevzuatını oluşturmaktadır.

Bu mevzuata göre; Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yatırım konularının, «Teşvik Belgesi» veya «İzin ve Teşvik Belgesi»ne bağlanabilmesi için yatırımın, belirlenen asgari yatırım ve özkaynak tutarlarında olması, Genel Teşvik Tablosunda yer alması, makro ekonomik politikalar çerçevesinde yapılan değerlendirilmenin uygun bulunması, uluslararası rekabet gücü sağlama, ileri ve uygun teknoloji getirmesi, müsteşarlık tarafından sektör ve/veya proje bazında belirlenecek asgari ekonomik kapasitelerde olması, yatırımı yapacak yatırımcının tebliğde belirlenen hukuki statüyü sağlama gerekmektedir.

Mevzuatta teşvik belgeli yatırımlarla ilgili teşvik tedbirleri gümrük muafiyeti; yatırım indirimi; teşvik kredileri; vergi, resim ve harç istisnası; finansman fonu; bina inşaat harcı istisnası; teşvik primi; ilave istihdam; SSK, primi, konut edindirme yardımı, tasarrufu teşvik kesintisi iadesi ve enerji teşvikidir. Bu teşvik araçlarından başlıcalarının incelenmesi konuya açıklık getirmesi açısından önemlidir.

Gümrük muafiyeti; Gümrük Giriş Tarife Cetvelinde yer alan mallardan Teşvik Belgesi kapsamında ithal edilecek yatırım ve işletme mallarının gümrük vergisinden muaf tutulmasıdır.

Yatırım indirimi; gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerine tanınan bir vergi istisnasıdır. Yatırım indirimi uygulamasında yatırımın belli bir oranı, yatırımcı kuruluşun elde ettiği kârdan düşülmektedir. Yatırım indirim oranları Tablo 3.1 de verilmiştir.

Tablo : 3.1. Yatırım İndirim Oranları

Yatırım Özelliği	Yatırım İndirim Miktarı (%)
Gelişmiş Bölgelerde Yapılacak Yatırımlar	30
Normal Bölgelerde Yapılacak Yatırımlar	40
Zirai Yatırımlar	40
İkinci Derecede Öncelikli Yörelere	60
Birinci Derecede Öncelikli Yörelere	100
Özel Önem Taşıyan Sektörlerde Sermaye Şirketleri ve Kooperatiflerce Yapılacak Yatırımlar	100
Su Ürünleri Yatırımları	100
Sermaye Şirketleri, Kooperatif ve İş Ortaklarının Yapacağı Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Yatırımları	100

Kaynak : T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Yatırımları Teşvik Mevzuatı, Ankara, 1993, s. 4.

Teşvik kredileri; teşvik belgesi almış olan yatırımlara verilen yatırım ve işletme kredileridir. Bu krediler fon kaynaklıdır. İki yılı ödemesiz toplam beş yılda yedi eşit taksitte geri ödenmektedir. Faiz ödemeleri ise yılda iki defa yapılmaktadır. Bu kredinin faiz oranları gelişmiş yörelerde ve normal yörelerde % 30, ikinci derecede kalkınmada öncelikli yörelerde % 15 ve birinci derecede kalkınmada öncelikli yörelerde % 10'dur. Teşvik belgeli yatırımlara fon kaynaklı krediden başka, orta ve uzun vadeli kredilerle işletme kredisi de verilmektedir.

Vergi, resim ve harç istisnası; belirli miktarlarda ihracat yapılmasının garanti edildiği orta ve uzun vadeli yatırım kredilerinde, yatırımın tamamlanmasından itibaren 5 yıl süre ile uygulanmaktadır. Bu teşvik, yatırım projelerine açılacak orta ve uzun vadeli iç yatırım kredileri, döviz kredileri ve dış krediler için uygulanmaktadır.

Finansman fonu; yatırımların finansmanında kullanılacak fon niteliğindedir. Teşvik belgesine bağlanmış olan ve yatırım indiriminden yararlanacak olan sermaye şirketleri ve kooperatifler bu fondan faydalanabilir. Finansman fonu, bir muafiyet veya istisna uygulaması değil vergi ertelemeştir. Yatırım yapacak şirket veya kooperatif yatırım finansmanında kullanmak üzere safi kurum kazancından bir fon ayırır. Ancak ayrılacak finansman fonu kurumlar vergisi matrahının % 25'ini ve yapılacak yatırım tutarını geçemez.

Teşvik primi ise teşvik belgesine dayalı olarak düzenlenen yurt içinde imal edilmiş makina ve teçhizatın Katma Değer Vergisine tekabül eden miktarının Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonundan teşvik primi olarak yatırımcıya ödenmesidir.

Teşvik belgeli yatırımlarda aranacak asgari toplam sabit yatırım tutarı, yöre farkı gözetmeksizin 250 milyon TL; kalkınmada öncelikli yöre, serbest bölge, bilgisayar yazılım, turizm, konfeksiyon, tevs-modernizasyon-tamamlama yatırımlarında 1 milyar TL ve diğer yöre ve yatırım konularında 5 milyar TL'dir. Teşvik belgeli yatırımlarda aranacak asgari özkaynak oranları Tablo 3.2'de verilmiştir.

4. TÜRKİYE TARIMINDA YATIRIM TEŞVİKLERİ

4.1. Tarım Sektörünün Yatırım Teşvikleri İçindeki Yeri

Türkiye'de yatırımları teşvik uygulamalarında sektörler tarım, madencilik, imalat sanayi, enerji ve hizmetler olmak üzere beş sektörde ele alınmaktadır. Türkiye'de 1980-1992 döneminde verilen yatırım teşvikleri incelendiğinde, düzenlenen teşvik belgelerinin 1980 sonrasında zaman zaman 5-6 kata varan artışlar kaydettiği görülmektedir. 1980'de 571 adet olarak gerçekleşen yatırım teşvik belgesi sayısı 1981'de patlama göstererek 3245 adet'e ulaşmıştır. Ancak teşvik belgesi sayısındaki artış sürekli bir istikrar gösterme-

Tablo 3.2. Teşvik Belgeli Yatırımlarda Aranacak Asgari Özkaynak Oranları

Yatırım Özelliği	Özkaynak Oranı (%)
Kalkınmada 1. Derecede Öncelikli Yörelerde Yapılacak Yatırımlar	30
Kalkınmada 2. Derecede Öncelikli Yörelerde Yapılacak Yatırımlar	40
Normal Yörelerde Yapılacak Yatırımlar	50
Gelişmiş Yörelerde Yapılacak Yatırımlar	60
Her türlü gemi inşa ve yat inşa ve gemi ithali yatırımları	15
Finansal kiralama şirketlerinin yapacağı kiralama yatırımları	10
Toplu konut alanı ilan olunan yerlerde konut üretimi yatırımları, komple yeni entegre basın-yayın yatırımları	30

Kaynak : T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Yatırımları Teşvik Mevzuatı, Ankara, 1993, s. 26.

yerek zaman içerisinde dalgalanma arz etmiştir. 1980-1992 döneminde en fazla teşvik belgesi düzenlenen yıllar ise 1981, 1989 ve 1990 yılları olmuştur (Tablo 4.1 ve Tablo 4.2).

Sektörler itibariyle verilen yatırım teşvik belgeleri incelendiğinde 1980-1992 döneminde en fazla belge düzenlenen sektörün imalat sektörü olduğu ve bu sektörü sırasıyla hizmetler, tarım, madencilik ve enerji sektörünün izlediği görülmektedir. Tarım sektörüne yönelik olarak düzenlenen teşvik belgesi oranı ise 1990 yılı dışında yıllar itibariyle azalma göstermiştir. 1990 yılında tarım sektörünün yatırım teşvik belgelerinden aldığı pay % 45 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4.1 ve Tablo 4.2).

Türkiye'de 1980-1992 döneminde yatırım teşviklerinin toplam yatırım tutarlarına göre sektörel dağılımı incelendiğinde toplam

Tablo 4.1. 1980-1986 Döneminde Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (Adet)

Sektörler	Y i l l e r													
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
Tarım	98	17,2	498	15,3	209	13,4	159	16,3	104	8,9	95	5,2	87	3,5
Madencilik	21	3,7	53	1,6	51	3,3	32	3,3	53	4,5	86	4,7	144	5,8
İmalat	374	65,5	767	23,7	498	32,0	405	41,4	583	49,5	975	53,2	1342	53,9
Enerji	8	1,4	5	0,2	4	0,3	9	0,9	12	1,0	19	1,0	11	0,4
Hizmetler	70	12,2	1922	59,2	794	51,0	372	38,1	425	36,1	658	35,9	907	36,4
Toplam	571	100,0	3245	100,0	1556	100,0	977	100,0	1177	100,0	1833	100,0	2491	100,0

Kaynak : 1. M. Cavlı, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yılın İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara, 1991.
2. T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 1992 Faaliyet Raporu, Ankara, 1993.

Tablo 4.2. 1987-1992 Döneminde Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (Adet)

Sektörler	Y i l l e r											
	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Tarım	202	7,1	118	4,3	443	13,6	1415	45,0	142	8,0	24	1,5
Madencilik	160	5,7	161	5,9	139	4,3	65	2,1	70	4,0	63	4,1
İmalat	1545	54,7	1538	56,1	1576	48,4	1231	39,2	1014	57,1	1003	64,5
Enerji	15	0,5	13	0,5	11	0,3	3	0,1	20	1,1	10	0,7
Hizmetler	905	32,0	912	33,2	1087	33,4	427	13,6	529	29,8	454	29,2
Toplam	2827	100,0	2742	100,0	3256	100,0	3141	100,0	1775	100,0	1554	100,0

Kaynak : 1. M. Cavlı, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yılın İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara, 1991.
2. T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 1992 Faaliyet Raporu, Ankara, 1993.

yatırım tutarının zaman içinde önemli bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Ancak tarım sektörü 1980-1992 döneminde enerji sektörü ile birlikte yatırım teşviklerinden en az payı alan sektör durumundadır. 1980 yılında toplam yatırım teşviklerinden % 17 oranında yararlanan tarım sektörünün payı yıllar itibariyle azalmış ve 1986'da % 0,5'e kadar düşmüştür. 1984-1988 yılları arasında ise tarım sektörü ülke genelinde en az yatırım teşviki alan sektör olmuştur (Tablo 4.3 ve Tablo 4.4).

Bu çalışma hazırlanırken Türkiye'de bölgelere göre, verilen yatırım teşviklerinin sektörel dağılımı incelenmek istenmiş ancak sektörler itibariyle istatistiki veriler elde edilemediğinden, genel anlamda bölgelere göre yatırım tutarları bir fikir vermesi açısından ele alınmıştır. 1980-1992 döneminde yatırım teşviklerinin toplam yatırım tutarlarına göre bölgesel dağılımı incelendiğinde, en çok teşvik alan bölgenin Marmara Bölgesi olduğu ve bu bölgeyi sırasıyla Ege, İç Anadolu, Akdeniz, Güney Doğu Anadolu, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinin izlediği görülmektedir. 1980-1992 döneminde Marmara Bölgesi en çok yatırım teşviki alan bölge olmuştur. En az yatırım teşviki alan bölge ise Doğu Anadolu Bölgesi'dir (Tablo 4.5 ve Tablo 4.6).

Türkiye'de 1990-1992 döneminde yatırım teşvikleriyle sağlanan istihdamın sektörel dağılımı incelendiğinde, teşviklerle sağlanan istihdamın en çok imalat sektöründe olduğu ve bu sektörü sırasıyla hizmetler, madencilik, tarım ve enerji sektörlerinin izlediği görülmektedir. Burada tarım ve enerji sektörü yatırım teşvikleriyle en az istihdamın sağlandığı iki sektör durumundadır. Yatırım teşvikleriyle sağlanan istihdam 1980-1992 döneminde yıllar itibariyle önemli değişimler göstermiştir. 1980 yılında 59.586 kişi olarak gerçekleşen istihdam zaman içinde artış göstererek 1986 yılında 543.054 kişiye ulaşmıştır. 1987-1992 döneminde ise yatırım teşvikleriyle sağlanan istihdam giderek azalarak 1992 yılında 116.025 kişiye kadar düşmüştür. Tarım sektörünün yatırım teşvikleriyle sağlanan istihdamdan aldığı pay da, 1980 yılında % 12,7 iken zaman içinde azalma göstererek % 0,3'lere kadar düşmüş, 1990 yılında % 11,5 olarak gerçekleşmesine rağmen 1991 ve 1992 yılında azalmasını sürdürmüş ve 1992 yılı itibariyle % 1 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4.7. ve Tablo 4.8).

Tablo 4.3. 1980-1986 Döneminde Yatırım Teşviklerinin Toplam Yatırım Tutarlarına Göre Sektörel Dağılımı (Milyon TL.)

Sektörler	Yıllar						
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
		%	%	%	%	%	%
Tarım	82.785	17,2	30,022	33,204	56,193	49,856	52,672
Madencilik	6.788	1,4	19,363	58,151	301,273	167,370	326,002
İmalat	361.081	75,2	661,850	692,111	1,151,732	1,565,779	3,171,080
Enerji	803	0,2	458	3,671	57,835	1,873,144	477,484
Hizmetler	28.609	6,0	309,651	616,217	375,723	1,483,051	6,083,933
Toplam	480.066	100,0	1.021.344	1.403.354	1.942.756	5.139.200	10.111.171
			100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : 1. M. Cavlı, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yılım İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara, 1991.

2. T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 1992 Faaliyet Raporu, Ankara, 1993.

Tablo 4.4. 1987-1992 Döneminde Yatırım Teşviklerinin Toplam Yatırım Tutarlarına Göre Sektörel Dağılımı
(Milyon TL.)

Sektörler	Y i l l e r											
	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1987	1988	1989	1990	1991	1992
	%		%		%		%		%		%	
Tarım	200.763	2,1	138.434	1,0	538.453	2,6	2.381.373	10,5	574.502	1,5	663.028	1,3
Madencilik	480.904	5,1	251.136	1,9	547.505	2,7	607.517	2,7	1.365.426	3,6	1.486.217	2,9
İmalat	3.980.577	41,8	6.332.051	47,1	10.173.518	49,5	15.639.180	69,5	23.884.247	62,6	34.079.244	66,3
Enerji	643.263	6,8	1.088.318	8,1	364.022	1,8	462.000	2,0	1.647.245	4,3	1.124.421	2,2
Hizmet	4.207.866	44,2	5.619.679	41,9	8.933.137	43,4	3.593.605	15,8	10.703.668	28,0	14.039.618	27,3
Toplam	9.513.373	100,0	13.429.618	100,0	20.556.635	100,0	22.683.675	100,0	38.175.088	100,0	51.392.528	100,0

Kaynak : 1. M. Cavi, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yıllık İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara, 1991.

2. T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 1992 Faaliyet Raporu, Ankara, 1993.

Tablo 4.5. 1980-1986 Döneminde Yatırım Teşviklerinin Toplam Yatırım Tutarlarına Göre Bölgesel Dağılımı
(Milyon TL.)

Bölgeler	Y i l l e r													
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
	%		%		%		%		%		%		%	
Marmara	316.243	65,9	846.488	53,8	517.824	50,7	625.400	44,6	762.033	39,2	1.955.945	38,1	3.494.780	34,0
İç Anadolu	28.962	6,0	262.810	16,7	72.354	7,1	89.676	6,4	211.266	10,9	949.889	18,5	957.686	9,5
Ege	28.000	5,8	111.572	7,1	91.449	9,0	154.806	11,0	323.761	16,7	1.079.230	21,0	880.972	8,7
Akdeniz	29.757	6,2	116.982	7,4	66.394	6,5	126.341	9,0	210.196	10,8	496.894	9,7	1.156.257	11,4
Karadeniz	53.145	11,1	83.571	5,3	19.948	2,0	25.996	1,9	215.021	11,1	219.368	4,3	355.952	3,5
D. Anadolu	5.372	1,1	19.774	1,3	13.753	1,3	54.521	3,9	88.111	4,5	63.689	1,2	216.764	2,1
G. Doğu Anadolu	4.187	0,9	38.250	2,4	54.936	5,3	303.662	21,6	128.039	6,6	336.597	6,5	400.445	4,0
Batısız	14.400	3,0	93.105	6,0	184.686	18,1	22.952	1,6	4.329	0,2	37.588	0,7	2.708.315	26,8
Toplam	480.066	100,0	1.572.552	100,0	1.021.344	100,0	1.403.354	100,0	1.942.756	100,0	5.139.200	100,0	10.111.171	100,0

Kaynak : 1. M. Cavi, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yıllık İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara, 1991.

2. T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 1992 Faaliyet Raporu, Ankara, 1993.

Tablo 4.6. 1987-1992 Döneminde Yatırım Teşviklerinin Toplam Yatırım Tutarlarına Göre Bölgesel Dağılımı (Milyon TL.)

Bölgeler	Y İ L L E R										
	1987	1988	1989	1990	1991	1992	%	%	%	%	
Marmara	3.200.372	5.704.739	8.310.589	7.648.899	11.918.469	28.574.415	33,7	40,4	33,7	31,2	55,6
İç Anadolu	916.819	1.644.033	1.711.400	1.429.580	6.683.872	7.061.540	9,6	8,3	6,3	17,5	13,8
Ege	1.531.936	2.107.194	2.344.082	1.984.966	4.120.351	4.900.198	16,1	11,4	8,8	10,8	9,5
Akdeniz	1.216.135	1.644.187	2.335.848	2.683.579	4.416.117	4.268.562	12,8	11,4	11,8	11,6	8,3
Karadeniz	355.629	479.880	867.688	1.258.970	1.864.744	3.611.057	3,7	4,2	5,6	4,9	7,0
D. Anadolu	139.418	358.846	930.597	2.458.870	1.673.198	832.821	1,5	4,5	10,8	4,4	1,6
G. Doğu Anadolu	426.556	1.098.584	1.838.869	5.119.694	4.793.070	1.157.551	4,5	9,0	22,6	12,5	2,3
Bellirsiz	1.726.508	392.155	2.217.561	99.117	2.705.267	986.384	18,1	10,8	0,4	7,1	1,9
Toplam	9.513.373	13.429.618	20.556.635	22.683.675	38.175.088	51.392.528	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : 1. M. Cavlı, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yılın İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara, 1991.

2. T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 1992 Faaliyet Raporu, Ankara, 1993.

Tablo 4.7. 1980-1986 Döneminde Yatırım Teşvikleriyle Sağlanan İstihdamın Sektörel Dağılımı (Kişi)

Sektörler	Y İ L L E R										
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	%	%	%	
Tarım	7.546	9.224	3.918	2.968	2.377	2.337	1.864	12,7	3,8	2,2	0,3
Madençilik	1.261	7.023	4.375	3.375	5.845	7.135	11.981	2,1	9,5	6,6	2,2
İmalat	47.962	62.751	37.902	27.597	40.324	54.176	76.318	80,5	65,2	50,0	14,1
Enerji	143	105	43	38	76	2.095	383	0,2	0,1	1,9	0,1
Hizmetler	2.674	57.421	25.390	18.526	13.221	42.614	452.503	4,5	21,4	39,3	83,3
Toplam	59.586	136.524	71.628	52.504	61.843	108.357	543.054	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : 1. M. Cavlı, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yılın İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara, 1991.

2. T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 1992 Faaliyet Raporu, Ankara, 1993.

Tablo 4.8. 1987-1992 Döneminde Yatırım Teşvikleriyle Sağlanan İstihdamın Sektörel Dağılımı (Kişi)

Sektörler	Y i l l e r											
	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Tarım	4.481	2.284	6.500	20.768	2.905	1.135	2,8	0,8	3,2	11,5	1,7	1,0
Madencilik	10.440	6.295	7.513	6.790	3.605	2.753	6,5	2,3	3,6	3,7	2,1	2,4
İmalat	86.364	178.254	131.371	124.094	123.699	66.737	53,3	66,4	64,0	68,4	71,9	57,5
Enerji	4.913	14.935	108	211	245	129	3,0	5,6	0,1	0,1	0,1	0,1
Hizmetler	55.779	66.746	59.879	29.545	41.732	45.271	34,4	24,9	29,1	16,3	24,2	39,0
Toplam	161.977	268.514	205.371	181.408	172.186	116.025	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : 1. M. Cavlı, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yıllık İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara, 1991.

2. T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 1992 Faaliyet Raporu, Ankara, 1993.

4.2. Tarım Sektörüne Yönelik Yatırım Teşviklerinin Alt Sektörler İtibariyle Dağılımı

Türkiye'de tarım sektörüne yönelik yatırım teşvikleri; bitkisel üretim, hayvancılık, su ürünleri ve ormancılık olmak üzere dört alt sektörde ele alınmaktadır.

Türkiye'de 1980-1992 döneminde tarım sektörüne yönelik olarak verilen yatırım teşvik belgelerinin alt sektörler itibariyle dağılımı incelendiğinde, en fazla teşvik belgesi verilen alanın hayvancılık olduğu ve bunu sırasıyla bitkisel üretim, su ürünleri ve ormancılığın izlediği görülmektedir. Hayvancılığa yönelik olarak verilen yatırım teşvik belgelerinin tarıma yönelik yatırım teşviklerinden aldığı pay, 1980-1983 döneminde % 90; 1984-1988 döneminde ise % 80 civarında oluşmuş, 1989-1990 döneminde % 95'lere çıkmış ve 1991 yılında % 75 olarak gerçekleşerek 1992 yılında 1980-1992 döneminin en düşük düzeyine % 21'e inmiştir. Bitkisel üretime yönelik yatırım teşviklerinin payı ise zaman içinde % 5-10 şeklinde bir seyir göstermesine rağmen 1992 yılı itibariyle % 42 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4.9. ve 4.10).

Türkiye'de 1980-1992 döneminde tarım sektörüne yönelik yatırım teşviklerinin toplam yatırım tutarlarına göre alt sektörler itibariyle dağılımı incelendiğinde yine toplam yatırım tutarlarına göre en yüksek payı hayvancılığın aldığı görülmektedir. Hayvancılığın ise sırasıyla bitkisel üretim ve su ürünleri izlemekte en düşük payı ise ormancılık almaktadır. Hayvancılığın tarıma yönelik yatırım teşviklerinden aldığı pay 1980 yılında % 99 iken zaman içinde azalma göstererek 1988 yılında % 49'a düşmüş 1989-1991 döneminde yeniden yükselmesine rağmen 1992 yılında % 60 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4.11. ve Tablo 4.12).

Türkiye'de 1980-1992 döneminde tarımda yatırım teşvikleriyle sağlanan istihdamın alt sektörler itibariyle dağılımı incelendiğinde ise yine hayvancılığın en yüksek payı aldığı bitkisel üretim ve su ürünlerinin hayvancılığın izlediği ve en düşük payı ormancılığın aldığı görülmektedir. Hayvancılığın yatırım teşvikleriyle tarıma sağlanan istihdamdan aldığı pay 1980-1982 döneminde % 90'larda iken 1992 yılında % 40'a kadar düşmüştür. Bitkisel üretimin payı ise zaman içinde giderek yükselerek 1988 yılında % 37'ye ulaşmış 1989-1991 döneminde bu pay oldukça azalmasına rağmen 1992 yılında % 40 olarak gerçekleşmiştir. Su ürünlerinin payı ise zaman içinde değişme göstererek düşük düzeylerde kalmış ve ancak 1992 yılında % 20 seviyesine ulaşmıştır (Tablo 4.13. ve Tablo 4.14).

Tablo 4.9. 1980-1986 Döneminde Tarım Sektörüne Yönelik Yatırım Teşvik Belgelerinin Alt Sektörler İtibariyle Dağılımı (Adet)

Tarım	Y İ L L E R										
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986				
Bakısel Üretim	3	19	9	4	6	9	10				
Hayvancılık	91	474	198	146	80	80	72				
Su Ürünleri	4	5	2	7	18	5	5				
Ormancılık	—	—	—	2	—	1	—				
Toplam	98	498	209	159	104	96	87				
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0				

Kaynak : 1. M. Cavlı, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yıllık İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara, 1991.
2. T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 1992 Faaliyet Raporu, Ankara, 1993.

Tablo 4.10. 1987-1992 Döneminde Tarım Sektörüne Yönelik Yatırım Teşvik Belgelerinin Alt Sektörler İtibariyle Dağılımı (Adet)

Tarım	Y İ L L E R										
	1987	1988	1989	1990	1991	1992					
Bakısel Üretim	18	17	11	13	9	10					
Hayvancılık	167	95	421	1.354	106	5					
Su Ürünleri	14	6	8	14	20	9					
Ormancılık	3	—	3	34	7	—					
Toplam	202	118	443	1.415	142	24					
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0					

Kaynak : 1. M. Cavlı, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yıllık İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara, 1991.

2. T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 1992 Faaliyet Raporu, Ankara, 1993.

Tablo 4.11. 1980-1986 Döneminde Tarım Sektörüne Yönelik Yatırım Teşviklerinin Toplam Yatırım Tutarlarına Göre Alt Sektörler İtibarıyla Dağılımı (Milyon TL.)

Tarım	Y İ L L E R						
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
	%	%	%	%	%	%	%
Bitkisel Üretim	123	1.197	2.088	3.625	2.444	2.444	8.557
Hayvancılık	81.708	47.303	27.439	28.319	47.772	44.407	41.944
Su Ürünleri	954	1.163	495	1.157	5.977	2.021	2.071
Ormancılık	—	—	—	103	—	984	—
Toplam	82.785	49.663	30.022	33.204	56.193	49.856	52.672
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : 1. M. Cavlı, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yılın İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara, 1991.
2. T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 1992 Faaliyet Raporu, Ankara 1993.

Tablo 4.12. 1987-1992 Döneminde Tarım Sektörüne Yönelik Yatırım Teşviklerinin Toplam Yatırım Tutarlarına Göre Alt Sektörler İtibarıyla Dağılımı (Milyon TL.)

Tarım	Y İ L L E R					
	1987	1988	1989	1990	1991	1992
	%	%	%	%	%	%
Bitkisel Üretim	18.101	45.591	110.964	42.914	44.134	119.618
Hayvancılık	166.585	68.116	415.147	2257.890	439.097	394.420
Su Ürünleri	9.775	24.727	9.697	22.984	74.181	148.990
Ormancılık	6.302	—	2.645	57.585	17.090	—
Toplam	200.763	138.434	538.453	2381.373	574.502	663.028
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : 1. M. Cavlı, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yılın İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara, 1991.
2. T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 1992 Faaliyet Raporu, Ankara, 1993.

Tablo 4.13. 1980-1986 Döneminde Tarımda Yatırım Teşvikleriyle Sağlanan İstihdamın Alt Sektörler İtibarıyla Dağılımı (Kişi)

Tarım	Y i l l e r						
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
	%	%	%	%	%	%	%
Bitkisel Üretim	76	322	190	322	223	291	343
	1,0	3,5	4,8	10,8	9,4	12,5	18,4
Hayvancılık	7.250	8.627	3.623	2.440	1.730	1.751	1.436
	96,1	93,5	92,5	82,2	72,8	74,9	77,0
Su Ürünleri	220	275	105	195	424	218	85
	2,9	3,0	2,7	6,6	17,8	9,3	4,6
Ormancılık	—	—	—	11	—	77	—
	—	—	—	0,4	—	3,3	—
Toplam	7.546	9.224	3.918	2.968	2.377	2.337	1.864
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : 1. M. Cavlı, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yılım İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara, 1991.
2. T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 1992 Faaliyet Raporu, Ankara, 1993.

Tablo 4.14. 1987-1992 Döneminde Tarımda Yatırım Teşvikleriyle Sağlanan İstihdamın Alt Sektörler İtibarıyla Dağılımı (Kişi)

Tarım	Y i l l e r					
	1987	1988	1989	1990	1991	1992
	%	%	%	%	%	%
Bitkisel Üretim	373	838	689	260	228	456
	8,3	36,7	10,6	1,3	7,8	40,2
Hayvancılık	3.750	1.281	5.638	19.779	2.259	449
	83,7	56,1	86,7	95,2	77,8	39,5
Su Ürünleri	352	165	125	193	328	230
	7,9	7,2	1,9	0,9	11,3	20,3
Ormancılık	6	—	48	536	90	—
	0,1	—	0,8	2,6	3,1	—
Toplam	4.481	2.284	6.500	20.768	2.905	1.135
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : 1. M. Cavlı, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yılım İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara, 1991.
2. T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, 1992 Faaliyet Raporu, Ankara, 1993.

SONUÇ

Türkiye'de tarım sektörü ekonomik ve sosyal açıdan oldukça önemli bir yere sahiptir. Ancak mevcut sorunları nedeniyle sektör ekonomiyeye sahip olduğu potansiyel doğrultusunda katkı sağlayamamaktadır. Tarım sektörüne verilen yatırım teşviklerinin toplam içerisindeki payının düşüklüğü ve kısmen bunun sonucu olarak tarım sektöründe yapılan özel yatırımların diğer sektörlerle göre çok az bir gelişim göstermesi; tarım sektörünün içinde bulunduğu sorunların çözümünü sektörün gelişmesini ve ekonomiyeye istenen katkıyı sağlamasını olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye'de tarım sektörüne yönelik yatırım teşvik uygulamaları sonucunda meydana gelen gelişmeler, tarım sektörüne verilen yatırım teşviklerinin etkinliğini göstermesi bakımından önemlidir. 1980-1992 döneminde verilen yatırım teşvik belgelerinden tarım sektörünün aldığı pay ortalama % 12, toplam yatırım tutarları itibariyle aldığı pay ortalama % 4 ve yatırım teşvikleriyle sağlanan istihdamdan aldığı pay ise ortalama % 5 civarındadır. Diğer sektörlerle karşılaştırıldığı zaman oldukça düşük düzeyde kalan bu oranlar teşvik uygulamalarının tarım sektöründe pek fazla etkili olmadığını göstermektedir.

Ayrıca 1980-1992 döneminde tarım sektörüne yönelik olarak verilen yatırım teşviklerinden alt sektörler bazında; düzenlenen yatırım teşvik belgeleri, gerçekleşen toplam yatırım tutarları ve sağlanan istihdam itibariyle büyük oranda hayvancılık sektörünün yararlandığı ve başta bitkisel üretim olmak üzere diğer alt sektörlerin yatırım teşviklerinden oldukça az bir fayda sağladığı görülmektedir. Bunun yanında 1980-1992 döneminde bölgeler itibariyle verilen yatırım teşviklerinden en az faydalanan bölgenin hayvancılık potansiyeli oldukça yüksek olan Doğu Anadolu Bölgesi olması da yatırım teşviklerinin etkinliği açısından düşündürücüdür.

Türkiye tarımına 1980-1992 döneminde verilen yatırım teşvikleri faaliyet alanları bakımından da dar kapsamda kalmıştır. Halen uygulanmakta olan yatırım teşvikleri tohum üretimi, orman ürünleri ve hayvancılık entegre yatırımlarına yönelik olup; seracılık, su ürünleri, sebze-meyve işleme ve konserve entegre yatırımları özel öneme sahip yatırımlar kapsamındadır.

Tüm bu veriler ışığında Türkiye ekonomik yönden gelişmekte olan bir ülke olarak, tarım sektöründen sağlayacağı katkıyı artır-

mak ve sektörün gelişmesini sağlamak amacıyla sektöre yönelik yatırım teşvik politikalarını düzenlemek durumundadır. Tarım sektörüne yönelik olarak izlenen yatırım teşvik politikalarında, tarımın payının artırılması teşviklerin alt sektörler bazında geliştirilmesi, teşvik verilen faaliyet alanlarının genişletilmesi ve bölgelere yaygınlaştırılması etkin bir teşvik politikası için gereklidir.

KAYNAKLAR

- ANONYMOUS, 1982, V.B.Y.K.P. Yatırımların ve İhracatın Teşviki Ö.I.K. Raporu, D.P.T. Yayınları No : 1872-293, Ankara.
- ANONYMOUS, 1989, VI. B.Y.K.P. Yatırımları Teşvik Politikaları Ö.I.K. Raporu, D.P.T. Yayınları No : 2186-345, Ankara.
- ANONYMOUS, 1990, VI. B.Y.K.P. Döviz Kazandırıcı Faaliyetlerin Teşviki Politikaları Ö.I.K. Raporu, D.P.T. Yayınları No : 2199-349, Ankara.
- ANONYMOUS, 1993 a, Yatırımları Teşvik Mevzuatı, T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- ANONYMOUS, 1993 b, Faaliyet Raporu, T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- ATIŞ, E., 1992, Türkiye'de 1980 Sonrası Yatırım Teşvik Uygulamaları ve Tarımsal Yatırımlardaki Gelişmeler, E.Ü.Z.F. Tarım Ekonomisi Bölümü, Basılmamış Doktora Semineri, İzmir.
- CAVLI, M., 1991, Yatırım Teşviklerinin Tarihi Seyri ve Son On Yılın İstatistikleri, DPT Yayınları, Ankara.
- ERKAN, H. ve TATLIDİL R., 1990, Serbest Bölgelerde Uygulanacak Teşvik Tedbirlerinin Sektörlere Katkıları Yönünden Değerlendirilmesi, T.O.B.B. Yayınları, No : 175-78, Ankara.
- ERKUŞ, A. ve REHBER, E., 1988, Proje Hazırlama Tekniği, A.Ü.Z.F. Yayınları 1085, Ders Kitabı No : 312, Ankara.
- ILKIN, A., 1988, Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, İ.Ü. Yayınları No : 3487-193, İstanbul.
- KORKMAZ, A. ve ARK., 1989, Ülkemizde Uygulanan Teşvik Sistemi, Ekonomi Üzerindeki Etkileri ve Verimlilik Temeline Dayandırma İmkanları, M.P.M. Yayınları No : 381, Ankara.

MAZLUM, M. ve ARIK, 1990, Özel Kesim Yatırım İmkanları ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği, T.O.B.B. Yayınları No : 162-71, Ankara.

PAKDEMİRLİ, E., 1981, Kalkınma Politikamız İçinde Teşvik ve Yönlendirme Politikaları, 2. İktisat Kongresi Tebliğleri, D.P.T. Yayınları, Cilt 1, Ankara, s. 43.

TUNCER, H.O., 1990, Tarımın Türkiye Ekonomisine Katkısı, T.O.B.B. Yayınları No : 160, Ankara.

YAŞAR, Ö., 1973, Yatırımları Özendirme ve Yönlendirme, T.O.B.B. Yayınları, Ankara.